

*KÜLTÜRLERARASI PERSPEKTİFTE "İKTİSADİ İNSAN":
KÜÇÜK ÖLÇEKLİ 15 TOPLUMDA DAVRANIŞSAL DENEYLER*
J. Henrich, R. Boyd, S. Bowles, C. Camerer, E. Fehr, H. Gintis, R.
McElreath, M. Alvard, A. Barr, J. Ensminger, N. S. Henrich, K. Hill,
F. Gil-White, M. Gurven, F. W. Marlowe, J. Q. Patton, D. Tracer
Behavioral and Brain Sciences, 28(6), 795-815
© Cambridge University Press 2005

Heretik Yayınları: 98 İktisat Serisi: 16

ISBN: 978-605-9436-64-9

©2022 Heretik Basın Yayın

Tüm hakları saklıdır. Yayıncı izni olmadan kısmen de olsa fotokopi,
film, vb. elektronik ve mekanik yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: Nisan 2022, Ankara

Türkçe Söyleyen: Eren Kırmızıaltın

Yayına Hazırlayan: Eren Kırmızıaltın

Redaksiyon: Levent Ünsaldı

Sayfa Düzeni ve Kapak: Ali İmren

Heretik Basın Yayın ve Organizasyon Tic. Ltd. Şti.

Aziyie Mahallesi, Kuloğlu Sok. 15/2, Çankaya, Ankara

Tel: +90 (312) 418 52 00 • Faks: +90 (312) 418 50 00

Sertifika No: 41952

İnternet Sitesi: heretik.com.tr

Twitter: twitter.com/heretikyayin

Facebook: facebook.com/heretikyayin

E-mail: info@heretik.com.tr

Bizim Büro Basım Evi Yayın ve Dağ. Hiz. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Zübeyde Hanım Mah. Sedef Cad. 6/A Altındağ/Ankara

Sertifika No: 42488

**KÜLTÜRLERARASI PERSPEKTİFTE
“İKTİSADİ İNSAN”:
KÜÇÜK ÖLÇEKLİ 15 TOPLUMDA
DAVRANIŞSAL DENEYLER**

Türkçe Söyleyen

Eren Kırmızıaltın

HERETİK

İÇİNDEKİLER

1. Giriş	7
2. Öğrenci Populasyonunda DeneySEL Oyunlar ve Davranış	11
2.1. Ültimatom ve Diktatör Oyunları.....	11
2.2. Kamu Malları Oyunu.....	13
3. Kültürlerarası Davranışsal Deneyler Projesi	17
3.1. Deneyler.....	18
3.2. Etnografik Tanımlama	18
4. DeneySEL Sonuçlar.....	25
4.1. Önemli Kültürlerarası Değişkenlik.....	25
4.2. Bencillik Aksiyomunun İhlalleri	31
4.3. Bölgeler Arasındaki Metodolojik Farklılıklar	42
5. Davranıştaki Grup Farklılıklarının Açıklanması	50
6. Gruplar İçerisindeki Bireysel Farklılıkları Açıklamak.....	57
7. Yerel Grup Etkileri.....	63
8. DeneySEL Davranış ve Gündelik Yaşam.....	66
9. Teorik Çıkarımlar	69
Kaynakça.....	81

1. GİRİŞ

15 yıldan uzun süre önce “Bencilliğin incelendiği ...” Caporael vd. (1989) çalışmasından sonra yapılan birçok deney, sosyal bilimler için davranışsal bir temel olarak kabul edilen kişisel çıkarın yeterliliği konusunda Caporael ve çalışma arkadaşlarının ifade ettikleri şüpheleri kuvvetli bir biçimde doğruladı. Deneysel iktisatçılar ve diğerleri, Homo Economicus’a dair ders kitaplarında yapılan kestirimlerden birçok ve sürekli sapmanın olduğunu ortaya koydular (Camerer 2003; Fehr vd. 2002; Hoffman vd. 1998; Roth 1995). Onlarca ülkede çeşitli oyun yapıları ve deney protokolleleri kullanılarak yapılan yüzlerce deney, öğrencilerin, kendi maddi kazançlarına ek olarak adaleti ve karşılıklılığı önemsediklerini; maddi sonuçların diğerleri arasındaki dağılımını değiştirmek için kendi kazanımlarını feda edebileceklerini ve bazen de toplum yanlısı davrananları ödüllendirip ve toplum yanlısı davranmayanları cezalandırabileceklerini gösterdi. Bu tür deneysel kanıtlara başlangıçta şüphe ile yaklaşıyordu. Ancak bu şüphe, (önemli sonuçlar içeren ve öğrenme için birçok olanak sunan) sonraki çalışmalarda da yukarıda özetlediğimiz temel sonuçları değiştirecek sonuçlara ulaşamadığı için azaldı.

Bu çok sayıdaki çeşitli deney *bencillik aksiyomu* –bireylerin etkileşimlerde kendi maddi kazançlarını maksimize etmeye çalıştıkları ve başkalarının da aynısını yapmasını bekledikleri varsayımı- dediğimiz şeye güçlü bir meydan okuma sağlar.¹ Yine de temel sorular cevapsız kalır. Kanonik modelden bu türden sürekli sapmalar, aslında, türümüzü karakterize eden evrensel [davranış] örüntüleri mi? Yoksa bireylerin davranışlarını, motivasyonlarını ve tercihlerini ekonomik ve sosyal çevreleri mi şekillendirir? Eğer öyleyse insan doğasının şekillendirilebilirliği konusunda sınırlar var mı; bu şekillendirmede en çok hangi ekonomik ve sosyal koşullar belirleyicidir? Sadece ve sadece kendini önemseme merkezli olan kanonik açıklamaya yakın olan kültürler var mı? Adalete (eşitliğe) yönelik eğilimler ve adaletsizliği cezalandırmaya yönelik “zevkler”, bireylerin cinsiyet, yaş, eğitim ve göreceli zenginlik gibi nitelikleriyle mi yoksa bireyin dâhil olduğu grubun nitelikleriyle mi daha iyi açıklanabilir?

Yapılan deneylerdeki neredeyse tüm katılımcılar üniversite öğrencisi olduğu için mevcut araştırmalar bu tür sorulara cevap veremez. Dünyanın çeşitli yerlerindeki öğrenci popülasyonu arasında küçük farklılıklar olsa da (Roth vd. 1991), öğrencilerdeki ve ortamlardaki bu farklılıklar, insanın sosyal ve kültürel çevrelerinin bütünüyle karşılaştırıldığında küçüktür. Bu sorgulamayı genişletmek için “ülmatom”, “kamu malları” ve “diktatör” oyunlarını kullanarak büyük bir kültürlerarası çalışma yaptık. Dört farklı kıtada

1 Aksiyomu, bireylerin riskten kaçınma sorununu ele almak için, maddi kazançlarının beklenen faydasını maksimize durumları kapsayacak şekilde genişletiyor, haricinde daha basit olan bu formülasyonu kullanıyoruz.

yer alan 12 ülkede ve Yeni Gine'de çalışan on iki deneyimli saha araştırmacısı, çok çeşitli ekonomik ve sosyal koşullar sergileyen 15 küçük ölçekli toplumdaki katılımcılar topladı. Toplum örneklerimiz üç grup avcı-toplayıcıdan², altı grup kesme ve yakma bahçıvanlarından³, dört grup göçebe çobandan⁴ ve iki grup küçük ölçekli tarımcıdan⁵ oluşmaktadır.

Genel sonuçlarımız beş ana başlıkta özetlenebilir: Birincisi, davranışların deneysel olarak incelendiği yerler göz önüne alındığında, bencillik aksiyomu ile tamamen tutarlı olan bir toplum yoktur; ikincisi, davranıştaki değişim ve örüntüler insan sosyalliğinin esnekliği üzerinde belirli kısıtlar olduğunu gösterse de, gruplar arasında daha önce gözlemlenenen çok daha fazla çeşitlilik vardır; üçüncüsü, piyasa entegrasyonu ve işbirliğinin yerel önemi konularındaki toplumsal farklılıklar, gruplar arasındaki davranışsal farklılıkların önemli bir bölümünü açıklar; dördüncüsü, bireysel düzeydeki ekonomik ve demografik değişkenler, grup içindeki ya da gruplar arasındaki davranışı tutarlı bir biçimde açıklamaz; ve beşincisi, deneysel oyun genellikle gündelik yaşamda bulunan etkileşim örüntülerini yansıtır. Öncelikle, bu çalışmada kullandığımız deneysel yöntemleri açıklayıp incelenen toplumlar için karşılaştırmalı bir bakış sunacağız. Daha sonra bulgularımızı paylaşıp yorumlayacağız. Bu çalışmada incelenen her bir toplum, ulaşılan sonuçlar ve yöntem konularında daha kapsamlı ayrıntılar için Henrich vd. (2004) çalışmasına bakabilirsiniz.

2 foragers.

3 slash and burn horticulturalists.

4 nomadic herders.

5 agriculturalists.